

Hyvä henkilötietojen käsittely sukututkimuksessa

Sukututkimuksen käytäntösäännöt

Käytännäsäännöt ohjeistukseksi

Henkilötietolaki antaa mahdollisuuden laatia toimialakohtaisia ohjeistuksia sen soveltamisesta. Sukututkimuksen käytännäsäännöissä kerrotaan, mitä on hyvä henkilötietojen käsittely sukututkimuksen eri vaiheissa. Tarkoituksena on antaa sukututkijalla riittävät tiedot siitä, kuinka sukututkimuksessa turvataan tutkimuskohteiden yksityisyyden suoja ja vältytään ongelmatilanteilta.

Käsillä olevat käytännäsäännöt on laatinut Suomen Sukututkimusseuran juridisen edunvalvontahankkeen ohjausryhmä. Ohjausryhmässä on myös Suomen Sukuhistoriallinen yhdistys ry:n ja Sukuseurojen Keskusliiton edustus. [Tietosuojavaltuutettu on tarkastanut nämä käytännäsäännöt.]

Henkilötietojen kerääminen

Mitä tietoja saa kerätä?

Elossa olevien henkilötietojen keräämistä säädellään henkilötietolailla. Sukututkijan velvollisuus on aina elossa olevien tietoja käsitellessään selvittää millä tavoin henkilötietolaki on omassa sukututkimusrekisterissä otettava huomioon.

Sukututkija saa erilaisista lähdeaineistoista kerätä henkilöiden perustiedot ja muut suku- ja henkilöhistorian kannalta tarpeelliset tiedot. Perustietoihin kuuluvat myös henkilön puoliso ja lapset. Myös valokuva on henkilötieto.

Sukututkijan on suositeltavaa kerätä perustiedot väestörekisteriasiakirjoista, mutta antaa ne myös henkilöiden itsensä tarkistettaviksi. Samassa yhteydessä sukututkija voi pyytää esimerkiksi perhetietolomakkeella sellaisia henkilötietoja, joita viranomaislähteistä tai arkistoista ei ole mahdollista löytää. Tällaisessa yhteydenotossa henkilöille on kerrottava, että tietoja käytetään sukututkimukseen sekä missä muodossa niitä mahdollisesti julkaistaan. Sukututkijat voivat vaihtaa tietoja keskenään, mutta ei sellaisia tietoja, joiden käsittelyn henkilö on kieltänyt.

Tutkittaessa 1900-luvulla eläneitä ei sukututkijan ja vainajan lähiomaisten käsitys hyvästä henkilötietojen käsittelystä aina käy yksiin. Jos sukututkija kerää vainajaa koskevia arkaluonteisia tietoja ja vainajan lähiomaisia on vielä elossa, on hänen ristiriitojen välttämiseksi neuvoteltava omaisten kanssa arkaluonteisten tietojen käsittelystä viimeistään siinä vaiheessa, kun tiedot aiotaan julkaista sukukirjassa.

Elossa olevan arkaluonteisia henkilötietoja ei saa kerätä eikä tallentaa sukututkimusrekisteriin ilman henkilön nimenomaista lupaa.

Mitä tietoja ei saa kerätä?

Sukututkija ei saa kerätä elossa olevien arkaluonteisia tietoja ilman henkilöiden siihen antamaa nimenomaista lupaa. Tämä kieltö koskee kaikkea sukututkimusta; arkaluonteisten tietojen kerääminen ilman lupaa ei ole laillista missään tilanteessa.

Seuraavat henkilötiedot ovat arkaluonteisia:

- rotu tai etninen alkuperä
- yhteiskunnallinen, poliittinen tai uskonnollinen vakaumus ja ammattiliittoon kuuluminen; näitä tietoja voidaan kerätä, jos rekisteröity on itse saattanut ne julkisiksi
- rikollinen teko, rangaistus tai muu rikoksen seuraamus
- terveydentila, sairaus tai vammaisuus, hoitotoimenpiteet tai niihin verrattavat toimet
- seksuaalinen suuntautuminen tai käyttäytyminen
- sosiaalihuollon tarve tai saadut sosiaalihuollon palvelut, tukitoimet ja muut sosiaalietuudet

Kuollutta henkilöä koskeva arkaluonteinen tieto voi olla myös elossa olevan henkilötieto. Tällainen on esimerkiksi tieto etnisestä alkuperästä, perinnöllisestä sairaudesta ja muusta geneettisestä ominaisuudesta. Dna-kartta on sekä henkilön oma että myös hänen lähiomaisensa henkilötieto. Edellä mainittujen tietojen kohdalla sukututkijan on aina tarkkaan huomioitava, ettei käsittele elossa olevan arkaluonteisia tietoja ilman asianomaisen lupaa.

Sukututkimuksessa tulee usein esille tietoja, jotka eivät henkilötietolain mukaan ole arkaluonteisia, mutta joiden julkistamista henkilöt itse pitävät ongelmallisina. Kyseessä voi olla esimerkiksi adoptio, avioton lapsi tai isyyden tunnustaminen. Sukututkijan on keskusteltava ja sovittava tällaisten tietojen käsittelystä asianomaisen henkilön kanssa.

Sukututkimusrekisteriin ei saa tallentaa elossa olevasta henkilöstä virheellistä, epätäydellistä tai vanhentunutta henkilötietoa. Niiden välttämiseksi on varsinkin sukujulkaisuun tähdittäessä paras antaa jokaiselle perheelle sen tiedot tarkistettaviksi, korjattaviksi ja täydennettäviksi.

Henkilötiedot sukututkimusrekisteriin

Vain luvallisia tietoja sukututkimusrekisteriin

Sukututkimusrekisteriin saa tallentaa ainoastaan sellaisia tietoja, joiden keräämiseen sukututkijalla on lupa. Käytännössä tämä tarkoittaa kaikkia muita kuin elossa olevien arkaluonteisia henkilötietoja. Sukututkijan ei tarvitse kysyä lupaa henkilötietojen sukututkimusrekisteriin tallentamiseen muuten kuin elossa olevien arkaluonteisten tietojen kohdalla. Niiden keräämiseen ja tallentamiseen on aina ehdottomasti saatava lupa henkilöltä itseltään.

Henkilötietojen sukututkimusrekisteriin tallentamista tarkastellaan aina yksinomaan käsillä olevan sukututkimusrekisterin näkökulmasta. Jos esimerkiksi sanomalehdessä tai sukukirjassa on julkaistu elossa olevan arkaluonteisia tietoja, ei sukututkijalla ole oikeutta tallentaa niitä omaan sukututkimusrekisteriinsä.

Sukututkimusrekisterin tietoja saa käyttää vain sukututkimukseen. Kun sukututkija vastaanottaa toisen sukututkimusrekisteristä tietoja, on hän velvollinen saamansa aineiston osalta selvittämään hänelle tulevat henkilötietolain velvoitteet. Samoin on tilanne, jos sukututkija ottaa sukututkimusrekisteriinsä ei-arkaluonteisia tietoja sukukirjoista, sanomalehdistä, verkosta tai muualta.

Yksityinen vai julkinen sukututkimus?

Henkilötietolain säännökset eivät koske sellaisia sukututkimusrekistereitä, joissa on vain kuolleita henkilöitä. Henkilötietolaki säätelee ainoastaan elossa olevien henkilötietojen käsittelyä. Jokaisen sukututkijan on kuitenkin kaikissa tilanteissa huolehdittava sukututkimusrekisterinsä suojaamisesta ja estettävä asiattomien pääsy sinne ja sen varmuuskopioihin.

Henkilötietolaki ei koske sukututkimusrekistereitä, joissa on vain kuolleita tai joita ylläpidetään yksinomaan yksityisiin ja henkilökohtaisiin tarkoituksiin.

Henkilötietolakia ei sovelleta myöskään sellaiseen sukututkimusrekisteriin, jota sukututkija ylläpitää yksinomaan henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiinsa. Sukututkija voi näyttää sukututkimusrekisteriä ja siitä otettuja tulosteita lähipiiriinsä kuuluville henkilöille. Tällaiseenkään sukututkimusrekisteriin ei ole oikeutta tallentaa elossa olevien arkaluonteisia tietoja ilman nimenomaista lupaa.

Kun sukututkija tavalla tai toisella julkistaa sukututkimusrekisterinsä aineistoa, sitä ei enää ylläpidetä yksityisiin ja henkilökohtaisiin tarkoituksiin varten. Sukututkimusrekisterin julkistamista on tyypillisesti sukukirjan kirjoittaminen tai tietojen julkaiseminen verkossa. Tällöin sukututkijan on otettava huomioon henkilötietolain velvoitteet.

Henkilötietolain veloitteet koskevat sellaista sukututkimusrekisteriä, jossa on elossa olevia henkilöitä, joiden henkilötietoja aiotaan tavalla tai toisella julkistaa.

Sukututkimusrekisterin ylläpitäjän veloitteet

Kun sukututkimusrekisteriä ylläpidetään muihin kuin yksinomaan yksityisiin ja henkilökohtaisiin tarkoituksiin, on sukututkijan täytettävä seuraavat henkilötietolain veloitteet.

Suunnittelu ja rekisteriselosteen laatiminen

Heti kun sukututkija päättää, että sukututkimusrekisterin tietoja tullaan jossakin vaiheessa käyttämään esimerkiksi sukujulkaisun pohja-aineistona, hän on velvollinen suunnittelemaan sukututkimusrekisterin tietojenkäsittelyn. Sukututkijan on myös laadittava rekisteriseloste. Se on helpointa tehdä oheisen mallin mukaan, jolloin myös suunnitteluvaihe tulee hoidetuksi. Jos sukututkijalla tai sukuseuralla on verkkosivusto, on rekisteriseloste julkaistava siellä.

Tiedottaminen

Sukututkijan velvollisuus on huolehtia, että henkilö voi saada tiedon siitä, että hän on sukututkimusrekisterissä ja siitä, mitä tiedoilla on tarkoitus tehdä. Tiedottamisvelvollisuus on toteutettava silloin, kun tietoja kerätään henkilöiltä itseltään ja viimeistään silloin, kun sukututkimusrekisteristä siirretään tietoja esimerkiksi sukujulkaisun pohja-aineistoksi.

Tiedottamisvelvollisuus on parasta toteuttaa niin, että sukututkimusrekisteristä tiedotetaan monikanavaisesti ja mahdollisimman kattavasti niille perheille, joissa on elossa olevia henkilöitä. Sukukirjahankkeen kannalta on hyödyllistä, jos sukututkija lähettää otteen mukana lisätietojen keräämiseksi myös perhetietolomakkeen, johon on painettu esimerkiksi teksti ”Tiedot tallennetaan Meikäläisen sukututkimusrekisteriin ja niitä käytetään sukukirjan julkaisemiseen”.

Tiedon korjaaminen

Henkilöllä on oikeus saada tietää, mitä tietoja hänestä on sukututkimusrekisteriin tallennettu. Tietojen tarkistaminen voi tapahtua esimerkiksi siten, että sukututkija tulostaa henkilöä ja tämän perhettä koskevat tiedot ja postittaa ne tälle. Sukututkijan on henkilön vaatimuksesta oikaistava, poistettava tai täydennettävä sukututkimusrekisterissä oleva virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut tieto.

Kiellon kirjaaminen

Henkilöllä on oikeus kieltää itseään koskevien tietojen käsitteleminen. Kielto koskee myös hänen puolisonsa ja alaikäisten lastensa tietoja. Kielto-oikeutta käyttänyttä henkilöä ei saa poistaa sukututkimusrekisteristä, vaan kiello tulee merkitä hänen kohdalleen. Kun aineistoa siirretään esimerkiksi sukujulkaisun pohja-aineistoksi tai luovutetaan toiselle sukututkijalle, on kiellot ja rajoitukset otettava tarkoin huomioon. Tällöin voidaan henkilöiden nimien sijasta käyttää esimerkiksi merkintää ”mies, syntynyt 1946”.

Henkilötietojen julkaiseminen

Sukututkimusrekisteristä käsikirjoitukseen

Sukujulkaisun taustalla on tavallisesti sukututkimusrekisteri, jonne kootusta tietomassasta muodostetaan julkaisun pohja-aineisto. Jossakin vaiheessa sukukirjahankkeessa toteutetaan sukukirjan rajaaminen käytännössä eli sukututkimusrekisteristä otetaan se aineisto, joka muodostaa kirjan käsikirjoituksen perustan.

Riippumatta siitä kirjoitetaanko sukujulkaisu perinteisen taulujärjestelmän muotoon vai kokonaisuudessaan proosatekstinä, henkilötietolakea sovelletaan julkaisun taustalla olevaan sukututkimusrekisteriin. Sen sijaan julkaisun käsikirjoitusta henkilötietolain säännökset eivät koske.

Sukukirjahankkeen kannalta on tärkeää, että sukututkija on ennen tietojen siirtämistä sukututkimusrekisteristä käsikirjoitukseen huolehtinut kaikista henkilötietolain velvoitteista mahdollisimman kattavasti. Henkilötietolaki osoittaa polun, jota seuraamalla voidaan oleellisesti vähentää elossa olevien henkilötietojen julkaisemisesta aiheutuvaa oikeusriskiä.

Riski ja sen vähentäminen

Sukukirjojen julkaisemista pidetään hyvänä ja arvostettavana kulttuurityönä eikä henkilötietojen saattamista tällä tavalla julkaisuuteen pidetä yleensä ongelmana. Ihmiset haluavat kuitenkin itse päättää siitä, mitä tietoja heistä sukujulkaisuissa esitetään.

Mikäli henkilötietolain velvoitteita ei ole täysimittaisesti toteutettu, on olemassa riski, että sukukirjassa julkaistaan tietoja, jotka henkilö katsoo aiheuttavan hänelle vahinkoa tai kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Tällöin on vaarana, että sukukirjan julkaisija on syyllistynyt yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen. Jos sukukirjaan on päässyt valheellisia tietoja, on olemassa mahdollisuus, että sukukirjan julkaisija syyllistyy vainajan kohdalla kunnianloukkaukseen tai elossa olevan henkilön kohdalla törkeään kunnianloukkaukseen.

Henkilötietolain velvoitteet täyttämällä sukukirjahankkeessa voidaan oleellisesti vähentää elossa olevien henkilötietojen julkaisemisesta aiheutuvaa oikeusriskiä.

Sukututkija voi parhaiten vähentää (joskaan ei kokonaan poistaa) henkilötietojen julkaisemisen oikeusriskiä, kun hän tiedottaa jokaiselle sukututkimusrekisterissä olevalla perheelle, mitä tietoja heistä ja heidän edesmenneistä lähiomaisistaan sukututkimusrekisterissä on. Jokainen saa tietää mitä hänestä aiotaan sukukirjaan painaa ja mikäli asiassa on keskusteltavaa, se voidaan tehdä ennen julkaisemista.

Erilaiset julkaisualustat

Rekisteriselosteessa on tarkkaan yksilöitävä millaisella alustalla ja millä julkaisuforumilla sukututkimusrekisterin tietoja aiotaan julkaista. Paperinen sukukirja ja rajoitetun käyttäjämäärän ulottuvilla oleva suljettu verkko voidaan rinnastaa toisiinsa. Jälkimmäisestä tyypillinen esimerkki on sukuseuran käyttäjätunnuksen ja salasanan takana oleva verkkosivusto. Sen sijaan avoimessa verkossa ei tule julkaista elossa olevien henkilötietoja ilman jokaisen siihen antamaa suostumusta.

Ylläpitäessään sukututkimusrekisteriään verkossa toimivassa tietokantapalvelussa sukututkija luovuttaa henkilötietoja taholle, jonka harjoittamaa tietojenkäsittelyä hän ei voi mitenkään kontrolloida. Näin ollen sukututkijan tulee rekisteriselosteessa ja tiedottamisvaiheessa ilmoittaa aikomuksestaan luovuttaa elossa olevien henkilötietoja tällaiseen palveluun sekä pyytää asianomaisilta henkilöiltä nimenomainen lupa siihen.

LIITE

Sukututkimusrekisterin rekisteriselosteen malli

REKISTERISELOSTE

Laatimispäiväys:
Päivitetty viimeksi:

Rekisterinpitäjä

Nimi:
Yhteystiedot:

Rekisteriasioista vastaavat henkilöt [Täytetään, jos rekisterinpitäjä on sukuseura]

Nimi:
Asema:
Yhteystiedot:

Rekisterin nimi [Valitse toinen vaihtoehtoista]

- * Matti Meikäläisen sukututkimusrekisteri, joka sisältää tietoja esivanhemmista sekä Meikäläisen ja Heikäläisen suvusta
- * Meikäläisen Sukuseuran sukututkimusrekisteri

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus [Valitse yksi vaihtoehtoista]

- * Sukututkimus
- * Sukututkimus ja sukukirjan julkaiseminen
- * Sukututkimus ja tietojen julkaiseminen Meikäläisen Sukuseuran suljetulla verkkosivustolla
- * Sukututkimus ja tietojen julkaiseminen verkkopohjaisessa tietokantapalvelussa

Rekisterin tietosisältö

Henkilöiden yksilöinti- ja osoitetiedot, muut sukututkimuksen kannalta tarpeelliset tiedot sekä suostumus- ja kieltotiedot.

Rekisterin säännönmukaiset tietolähteet

Väestötietojärjestelmä, muu arkistoaineisto ja viranomaisrekisterit, painetut lähteet ja henkilöiden antamat tiedot.

Säännönmukaiset tietojen luovutukset rekisteristä

Tietoja luovutetaan ainoastaan sukututkimustarkoituksiin. Rekisteristä voidaan siirtää tietoja ulkomaille tietosuojavaltuutetun toimiston antamien ohjeiden mukaisesti.

Rekisterin suojauksen periaatteet

Rekisteri suojataan lainsäädännön ja hyvän tietoturvallisuuden vaatimusten mukaisesti. Elossa olevien henkilöiden arkaluonteisia tietoja käsitellään ainoastaan rekisteröidyn suostumuksella.

Rekisteröidyn oikeuksien huomioon ottaminen

Rekisteröidylle varataan pyynnöstä mahdollisuus tarkastaa omat tietonsa. Virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut tieto oikaistaan, poistetaan tai täydennetään. Rekisteröidyn vaatimuksesta häntä koskevia tietoja ei käsitellä eikä luovuteta. Kiellosta tai sen peruuttamisesta tehdään rekisteriin merkintä.